

PARIMET E ICOMOS-it PËR RUAJTJEN, KONSERVIMIN DHE RESTAURIMIN E PIKTURAVE MURALE

Ratifikuar nga Asambleja e Përgjithshme e 14-të e ICOMOS-it në Victoria Falls, Zimbabve, në vitin 2003.

ICOMOS

Përkthyer nga: Edlira Çausi.

Redaktuar nga: Boiken Abazi.

Versioni origjinal © ICOMOS. Ky përkthim nuk është përkthim zyrtar ICOMOS-it. Ky përkthim në gjuhën shqipe botohet me lejen e ICOMOS-it, por nën përgjegjësinë e vetme të përkthyesit/botuesit.

HYRJE DHE PËRKUFIZIM

Që nga fillimet më të hershme, pikturat murale kanë qenë shprehje kulturore e krijimtarisë njerëzore përgjatë historisë, prej artit shkëmbor e duke ardhur deri te muralet e sotme. Përkeqësimi dhe shkatërrimi aksidental ose i qëllimshëm i tyre përbën një humbje që prek një pjesë të rëndësishme të trashëgimisë kulturore botërore. Karta e Venecias (1964) ka parashikuar parime të përgjithshme për konservimin dhe restaurimin e trashëgimisë kulturore. Deklarata e Amsterdemit (1975), që prezanton konceptin e ruajtjes së integruar, dhe Dokumenti i Narës mbi autenticitetin (1994), që merret me larminë kulturore, i kanë zgjeruar këto parime. Qëllimi i këtij dokumenti është të ofrojë parime më specifike për mbrojtjen, ruajtjen, konservimin dhe restaurimin e pikturave murale, duke marrë parasysh dokumentet e sipërpërmendura dhe kontribute të tjera përkatëse, si Kodi i Etikës (1984) së Komitetit të ICOM-it (Këshilli Ndërkombëtar i Muzeve) për Konservim, Dokumenti i Pavis (1997) dhe Udhëzimet (1997) Profesionale të E.C.C.O.-s (Konfederata Evropiane e Organizatave të Konservuesve dhe Restauratorëve). Prandaj, ky dokument pasqyron parimet dhe praktikat bazë universalisht të zbatueshme dhe nuk merr parasysh probleme të veçanta të rajoneve apo vendeve të tjera, të cilat mund të plotësohen në nivel rajonal dhe kombëtar duke dhënë rekomandime të mëtejshme aty ku është e nevojshme.

Pasuria e pikturave murale bazohet në shumëllojshmërinë e shprehjeve kulturore, arritjeve estetike dhe larmisë në materiale dhe teknika të përdorura nga kohët e lashta e deri në ditët e sotme. Nenet e mëposhtme i referohen pikturave të krijuara mbi suporte (mbështetëse) jo-organike, të tilla si suvaja, tulla, balta dhe guri, dhe nuk përfshijnë pikturat e realizuara mbi suporte (mbështetëse) organike, si druri, letra dhe telajo. Materialet me shumë përbërës që përdoren në shumë ndërtesa historike kanë nevojë për një shqyrtim të veçantë që nuk është në objektivin e këtij dokumenti. Sipërfaqet arkitekturore dhe shtresat e tyre përfundimtare, me vlerat e tyre historike, estetike dhe teknike duhet të konsiderohen si komponentë po aq të rëndësishëm të monumenteve historike.

Pikturat murale janë pjesë përbërëse e monumenteve dhe siteve dhe duhet të ruhen "in situ". (në vendin ku ndodhen). Shumë nga problemet që prekin pikturat murale lidhen me gjendjen e keqe të ndërtesës ose

strukturës, përdorimin e papërshtatshëm të saj, mungesën e mirëmbajtjes, si dhe riparimet dhe ndryshimet e shpeshta. Për më shumë, edhe restaurimet e shpeshta, zbulimet e panevojshme të pikturave dhe përdorimi i metodave dhe materialeve të papërshtatshme mund të çojnë në dëme të pariparueshme. Praktikrat dhe kualifikimet profesionale që janë nën nivelin standard dhe të papërshtatshme kanë sjellë rezultate të pasuksesshme. Për këtë arsye është e nevojshëm një dokument i përshtatshëm që mbulon parimet e duhura të konservimit dhe restaurimit të pikturave murale.

NENI 1: POLITIKA E MBROJTJES

Një përjasje e nevojshme për mbrojtjen e pikturave murale të çdo kulture dhe besimi fetar përfshin renditjen dhe inventarizimin e monumenteve dhe siteve ku ndodhen pikturat murale, edhe në rastet kur ato nuk janë aktualisht të dukshme. Ligjet dhe rregulloret për mbrojtjen e trashëgimisë kulturore duhet të ndalojnë shkatërrimin, degradimin ose ndryshimin e pikturave murale, duke përfshirë edhe mjedisin e tyre rrethues. Legjislacioni nuk duhet të parashikojë vetëm mbrojtjen e pikturave murale, por edhe të sigurojë burime për punë kërkimore, trajtim profesional dhe monitorim, si dhe të mundësojë kuptimin e vlerave të tyre materiale (të prekshme) dhe jomateriale (të paprekshme) nga shoqëria.

Nëse nevojiten ndërhyrje, ato duhet të ndërmerren me dijeninë e plotë dhe miratimin e autoriteteve përgjegjëse. Duhet parashikuar sanksione ligjore për çdo shkelje të këtyre rregulloreve. Dispozitat ligjore duhet gjithashtu të marrin në konsideratë zbulimet e reja dhe ruajtjen e tyre në pritje të mbrojtjes formale. Projektet e zhvillimit rajonal, urban ose arkitektonik, si ndërtimi i rrugëve, digave, shndërrimet e ndërtesave, e të tjera që prekin pikturat murale, nuk duhet të kryhen pa një studim paraprak të vlerësimit të ndikimit mbi to, si dhe pa ofruar mjete të përshtatshme për mbrojtjen e tyre.

Përpjekje të veçanta duhen bërë nëpërmjet bashkëpunimit të autoriteteve të ndryshme për të mundësuar dhe respektuar funksionin e kultit në pikturat fetare pa cenuar autenticitetin e tyre.

NENI 2: HULUMTIMI

Të gjitha projektet e konservimit duhet të fillojnë me hulumtime shkencore të konsiderueshme. Qëllimi i hulumtimeve të tilla është që të kuptohet sa më shumë në lidhje me përbërjen e strukturës dhe shtresat e saj të mbivendosura, si dhe në lidhje me dimensionin e tyre historik, estetik dhe teknik. Hulumtimet duhet të përfshijnë të gjitha vlerat materiale dhe të patrupëzuara të pikturës, duke përfshirë edhe ndryshimet historike, shtesat dhe restaurimet. Kjo kërkon një përfaqje ndërdisiplinore.

Për aq sa është e mundur, metodat e hulumtimit nuk duhet të jenë shkatërruese. Një vëmendje e veçantë duhet t'i kushtohet pikturave murale që mund të fshihen nën gëlqere, nën shtresa bojrash, nën suva, etj. Hulumtimet shkencore mbi mekanizmat e degradimit në nivel makro dhe mikro, analizat e materialit dhe diagnoza e gjendjes janë parakushte për çdo program konservimi.

NENI 3: DOKUMENTIMI

Në përputhje me Kartën e Venecias, konservimi dhe restaurimi i pikturave murale duhet të shoqërohet me një program dokumentimi të saktë në formën e një raporti analitik dhe kritik, i ilustruar me vizatime, kopje, fotografi, harta, etj. Duhet të dokumentohet gjendja e pikturave, veçoritë teknike dhe formale që i përkasin procesit të krijimit si dhe historia e objektit. Për më tepër, duhet të dokumentohet çdo fazë e konservimit dhe restaurimit, materialet dhe metodologjia e përdorur. Ky raport duhet të depozitohet në arkivën e një institucioni publik dhe të vihet në dispozicion për publikun e interesuar. Kopje të këtij dokumentimi duhet të mbahen gjithashtu "in situ", ose nga personat që janë përgjegjës për monumentin. Gjithashtu është e rekomandueshme që rezultatet e punës të publikohen. Ky dokumentim duhet të marrë në konsideratë njësi të përcaktuara të zonës për sa i përket hulumtimeve, diagnozës dhe trajtimit. Metodot tradicionale të dokumentimit me shkrim dhe grafikë mund të plotësohen me metoda digjitale. Megjithatë, pavarësisht nga teknika, ka jashtëzakonisht shumë rëndësi qëndrueshmëria e të dhënave dhe disponueshmëria e dokumentacionit në të ardhmen.

NENI 4: KONSERVIMI PARANDALUES, MIRËMBAJTJA DHE MENAXHIMI I SITIT

Qëllimi i konservimit parandalues është të krijohet kushte të

favorshme për minimizimin e degradimit dhe shmangien e trajtimeve korigjuese të panevojshme, duke rritur kështu jetëgjatësinë e pikturave murale. Monitorimi i duhur dhe kontrolli i mjedisit janë të dy komponentë thelbësorë të konservimit parandalues. Kushtet e papërshtatshme klimatike dhe problemet me lagështinë mund të shkaktojnë përkeqësim të pikturave si dhe sulme me natyrë biologjike. Monitorimi mund të zbulojë proceset fillestare të degradimit të pikturës ose strukturës mbajtëse, duke parandaluar kështu dëmtimin e mëtejshëm të saj. Deformimet dhe dëmtimet strukturore që çojnë edhe në rrëzimin e mundshëm të strukturës mbajtëse mund të dallohen në një fazë të hershme. Mirëmbajtja e rregullt e ndërtesës apo e strukturës është garancia më e mirë për mbrojtjen e pikturave murale.

Përdorimet publike të papërshtatshme ose të pakontrolluara të monumenteve dhe siteve me piktura murale mund të çojnë në dëmtimin e tyre. Kjo mund të kërkojë kufizimin e vizitorëve dhe, në raste të caktuara, të përfshijë mbylljen e përkohshme të qasjes për publikun. Megjithatë, preferohet që publiku të ketë mundësinë të përjetojë dhe vlerësojë pikturat murale si pjesë e trashëgimisë së përbashkët kulturore. Prandaj, është e rëndësishme që në menaxhimin e zonës të përfshihet një planifikim i kujdesshëm i qasjes dhe përdorimit, duke ruajtur sa më shumë që të jetë e mundur vlerat autentike të prekshme (materiale) dhe të paprekshme (jomateriale) të monumenteve dhe siteve.

Shumë piktura murale shpesh të vendosura në vende të izoluara mund të bëhen objekt i vandalizmit dhe vjedhjeve për arsye të ndryshme sociologjike, ideologjike dhe ekonomike. Në këto raste, autoritetet përgjegjëse duhet të marrin masa të veçanta parandaluese.

NENI 5: TRAJTIMET E KONSERVIMIT DHE RESTAURIMIT

Pikturat murale janë një pjesë e pandashme e ndërtesës ose strukturës. Prandaj, konservimi i tyre duhet të konsiderohet së bashku me strukturën e objektit arkitektonik dhe mjedisit rrethues. Çdo ndërhyrje në monument duhet të marrë parasysh karakteristikat specifike të pikturave murale dhe kushtet e ruajtjes së tyre. Të gjitha ndërhyrjet, si konsolidimi, pastrimi dhe ri-integrimi, duhet të kryhen brenda nivelit minimal të domosdoshmërisë për të shmangur çdo reduktim të autenticitetit të materialit përbërës dhe pikturës. Aty ku është e mundur, mostrat e shtresave stratigrafike që

dëshmojnë për historinë e pikturave duhet të ruhen, mundësisht "in situ".

Vjetërimi natyral është një dëshmi e gjurmës së kohës dhe duhet respektuar. Transformimet e pakthyeshme kimike dhe fizike duhet të ruhen nëse heqja e tyre shkakton dëme. Restaurimet e mëparshme, shtesat dhe ripikturimet, janë pjesë e historisë së pikturës murale. Këto duhen konsideruar si dëshmitare të interpretimeve të kaluara dhe të vlerësohen në mënyrë kritike.

Në përdorimin e metodave dhe materialeve për konservimin dhe restaurimin e pikturave murale duhet patur parasysh edhe mundësia e trajtimeve në të ardhmen. Përdorimi i materialeve dhe metodave të reja duhet të bazohet në të dhëna gjithëpërfshirëse shkencore dhe në rezultatet pozitive të testimit në laboratorë dhe në vendndodhje. Megjithatë, duhet patur parasysh se efektet afatgjata të materialeve dhe metodave të reja në pikturat murale janë të panjohura dhe mund të jenë të dëmshme. Prandaj, duhet të inkurajohet përdorimi i materialeve tradicionale, nëse janë në përputhje me materialet që përbëjnë pikturën dhe strukturën rreth saj.

Qëllimi i restaurimit është përmirësimi i lexueshmërisë së formës dhe përmbajtjes së pikturës murale, duke respektuar krijimin origjinal dhe historinë e tij. Ri-integrimi estetik kontribuon në minimizimin e dukshmërisë së dëmtimit dhe duhet të kryhet kryesisht mbi materiale jo origjinale. Retushimi dhe rindërtimet duhet të kryhen në një mënyrë që të dallohen nga origjinali. Të gjitha shtesat e vendosura duhet të jenë lehtësisht të lëvizshme. Ripikturimet duhet të shmangen.

Zbulimi i pikturave murale kërkon respektimin e situatës historike dhe vlerësimin e asaj që mund të humbasë. Ky operacion duhet të kryhet vetëm pas hulumtimit paraprak të gjendjes, shtrirjes dhe vlerës së tyre, si dhe kur kjo është e mundur pa shkakuar dëme. Pikturat e sapo zbuluara nuk duhet të ekspozohen ndaj kushteve të pafavorshme.

Në disa raste, rindërtimi i pikturave dekorative të murit, ose i sipërfaqeve arkitekturore me ngjyra, mund të jetë pjesë e një programi konservimi dhe restaurimi. Kjo nënkupton ruajtjen e fragmenteve autentike dhe mund të ketë nevojë për mbulimin e plotë ose të pjesshëm të tyre me shtresa mbrojtëse. Një rindërtim i mirë-dokumentuar dhe i zbatuar në mënyrë profesionale, duke përdorur materiale dhe teknika tradicionale, mund të dëshmojë për mënyrën e pamjes historike të fasadave dhe ambienteve të brendshme.

Drejtimi kompetent i projekteve të konservimit dhe restaurimit është i nevojshëm në të gjitha fazat dhe duhet të ketë miratimin e autoriteteve përkatëse. Do të ishte e dëshirueshme që mbikëqyrja e pavarur e projektit të sigurohej nga autoritetet ose institucionet kompetente që nuk kanë interes tregtar për rezultatet. Ata që janë përgjegjës për vendimet e menaxhimit duhet të emërohen dhe puna duhet të zbatohet nga profesionistë me njohuri dhe aftësi të përshtatshme.

NENI 6: MASAT EMERGJENTE

Në raste urgjente, trajtimi i menjëhershëm emergjent është i nevojshëm për mbrojtjen e pikturave murale. Materialet dhe teknikat e përdorura duhet të lejojnë trajtimin e mëvonshëm. Masat e përshtatshme të konservimit duhet të ndiqen sa më shpejt të jetë e mundur me lejen e autoriteteve përkatëse.

Shkëputja dhe transferimi janë ndërhyrje të rrezikshme, ekstreme dhe të pakthyeshme që ndikojnë rëndë në përbërjen fizike, strukturën materiale dhe karakteristikat estetike të pikturave murale. Prandaj, këto veprime janë të justifikueshme vetëm në raste ekstreme kur të gjitha mundësitë e trajtimit "in situ" janë të pazbatueshme. Në situata të tilla, vendimet që përfshijnë shkëputjen dhe transferimin duhet të merren gjithmonë nga një ekip profesionistësh dhe jo nga individit që kryen punën e konservimit. Pikturat e shkëputura duhet të vendosen në vendin e tyre origjinal sa më parë të jetë e mundur.

Duhet të merren masa të veçanta për mbrojtjen dhe mirëmbajtjen e pikturave të shkëputura, si dhe për parandalimin e vjedhjes dhe shpërndarjes së tyre.

Aplikimi i një shtrese mbuluese e cila fsheh një dekorim ekzistues, me synimin për të parandaluar dëmtimin ose shkatërrimin nga ekspozimi në një mjedis tjetër, duhet të kryhet me materiale të pajtueshme me pikturën murale dhe në një mënyrë që lejon zbulimin e saj në të ardhmen.

NENI 7: PUNA KËRKIMORE DHE INFORMIMI PUBLIK

Krijimi i projekteve kërkimore në fushën e konservimit dhe restaurimit të pikturave murale është një kusht esencial i politikës së konservimit të qëndrueshëm. Duhet të inkurajohen hulumtimet e bazuara në çështjet kërkimore që kanë potencialin për të shtuar njohuritë mbi proceset e degradimit. Kërkimet që do të zgjerojnë njohuritë tona për teknikat origjinale të pikturës, si dhe materialet dhe metodat e praktikave të mëparshme

të restaurimit, janë esenciale në zbatimin e projekteve të përshtatshme të konservimit. Ky hulumtim është gjithashtu i rëndësishëm për disiplinat e ndërlidhura të arteve dhe shkencave. Duhet të minimizohet heqja e një pjese domethënëse të materialit për çështje studimore ose për kampionmarrje.

Përhapja e njohurive është një tipar i rëndësishëm i punës kërkimore, dhe duhet të bëhet si në nivelin profesional ashtu edhe në atë popullor. Informacioni publik mund të përmirësojë ndjeshëm ndërgjegjësimin për nevojën e ruajtjes së pikturave murale, edhe atëherë kur puna konservuese dhe restauruese mund të shkaktojë shqetësime të përkohshme.

NENI 8: KUALIFIKIMET PROFESIONALE DHE TRAJNIMET

Konservimi dhe restaurimi i pikturave murale është një disiplinë e specializuar në fushën e ruajtjes së trashëgimisë. Meqenëse kjo punë kërkon njohuri, aftësi, përvojë dhe përgjegjësi specifike, konservuesit dhe restauratorët e këtij lloji të pasurisë kulturore duhet të arsimohen dhe trajnohen profesionalisht, siç rekomandohet në Kodin e Etikës (1984) së Komitetit të ICOM-it (Këshilli Ndërkombëtar i Muzeve) për Konservimin dhe nga shoqata si E.C.C.O. (Konfederata Evropiane e Organizatave të Konservuesve dhe Restauratorëve) dhe ENCoRE (Rrjeti Evropian për Edukimin në Konservim dhe Restaurim).

NENI 9: TRADITAT E PËRTËRITJES

Në shumë rajone të botës praktikat autentike të pikturimit që përdoren nga artistët dhe mjeshtrit artizanalë vijojnë duke përsëritur programe historike dekorative dhe ikonografike me materiale dhe teknika tradicionale. Këto tradita duhet të mbështeten duke plotësuar nevojat fetare dhe kulturore dhe duke iu përmbajtur parimeve të Narës. Megjithatë, sado e rëndësishme të jetë ruajtja e kësaj njohurie të veçantë, s'është e thënë që trajtimet konservuese dhe restauruese të pikturave murale duhet të kryhen nga mjeshtrit artizanalë apo artistët.

NENI 10: BASHKËPUNIMI NDËRKOMBËTAR

Ndarja e përgjegjësive për kujdesin për trashëgiminë e përbashkët është një koncept i pranuar në nivel kombëtar dhe ndërkombëtar. Prandaj është e nevojshme të inkurajohet shkëmbimi i njohurive dhe të shpërndahet informacioni në çdo nivel. Në frymën e bashkëpunimit ndërdisiplinor, konservuesit dhe restauratorët e pikturave murale duhet të lidhen me kolegët e tyre në vende të tjera dhe me institucionet dhe specialistët përkatës në mbarë botën.

Ky dokument, në formën e tij aktuale, u hartua në Kopenhagë, nga data 28 tetor deri më 1 nëntor 2002.

Është redaktuar dhe plotësuar në Selanik, nga 8 deri më 9 maj 2003.